

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI

Delegatura w Bydgoszczy

LBY.410.026.03.2018

Piotr Grudziński – Dyrektor
Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie
we Włocławku

ul. Ogniowa 8/10, 87-800 Włocławek

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

P/18/041 – Pomoc społeczna świadczona osobom opuszczającym zakłady karne

I. Dane identyfikacyjne

<i>Jednostka kontrolowana</i>	Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie we Włocławku ¹ ul. Ogniowa 8/10, 87-800 Włocławek
<i>Kierownik jednostki kontrolowanej</i>	Piotr Grudziński, Dyrektor MOPR, od 1 lipca 2015 r. Poprzednio, tj. od 31 stycznia do 30 czerwca 2015 r., Piotr Grudziński pełnił obowiązki Dyrektora Ośrodka. Od 8 września 2014 r. do 30 stycznia 2015 r. Dyrektorem MOPR była Mariola Jarzembowska.
<i>Zakres przedmiotowy kontroli</i>	1. Rozpoznawanie potrzeb osób opuszczających zakłady karne ² , we współpracy z tymi zakładami i organami wymiaru sprawiedliwości. 2. Dostępność, adekwatność i skuteczność pomocy oferowanej przez ośrodki pomocy społecznej osobom mającym trudności w przystosowaniu się do życia po zwolnieniu z zakładu karnego. 3. Analizowanie przez ośrodki pomocy społecznej skuteczności działań oferowanych na rzecz osób opuszczających zakłady karne.
<i>Okres objęty kontrolą</i>	Lata 2015-2018 (I półrocze) z wykorzystaniem dowodów sporządzonych przed lub po tym okresie.
<i>Podstawa prawna podjęcia kontroli</i>	Art. 2 ust. 2 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli ³
<i>Jednostka przeprowadzająca kontrolę</i>	Najwyższa Izba Kontroli Delegatura w Bydgoszczy
<i>Kontrolerzy</i>	Łukasz Burczyk, główny specjalista kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr LBY/179/2018 z 31 października 2018 r. Karol Gromotka, główny specjalista kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr LBY/180/2018 z 31 października 2018 r. (akta kontroli str. 51-55, 208-210)

¹ Dalej: „MOPR” lub „Ośrodek”.

² Dalej: „ZK”.

³ Dz. U. z 2017 r. poz. 524, ze zm., dalej: „ustawa o NIK”.

II. Ocena ogólna⁴ kontrolowanej działalności

OCENA OGÓLNA

MOPR nie programował działań wobec grupy beneficjentów opuszczających zakłady karne uznając, że te osoby nie wymagają specjalnego traktowania, a udzielane im wsparcie wpisuje się w szeroko rozumiany system pomocy społecznej. Faktyczne potrzeby tych osób diagnozowano na bieżąco, dostosowując do nich narzędzia pracy socjalnej. Ośrodek doraźnie współpracował z Zakładem Karnym we Włocławku⁵ i kuratorami sądowymi, w formach i zakresie wynikającym z istniejących potrzeb.

MOPR udzielał efektywnego wsparcia i zapewniał poradnictwo socjalne wszystkim osobom opuszczającym ZK, które o nie wystąpiły, stosownie do zgłaszanych potrzeb.

W przypadku każdej osoby, która zwróciła się o pomoc, Ośrodek przeprowadzał wymagane wywiady środowiskowe zawierające wszystkie niezbędne elementy, w tym diagnozę sytuacji wnioskodawcy. Na tej podstawie tworzone indywidualne plany pomocy. Oferowane wsparcie miało najczęściej charakter doraźny i było nastawione na zaspokojenie najpilniejszych potrzeb uprawnionego. W sytuacjach szczególnie trudnych oferowano pomoc długofalową, definiując dominujący problem oraz określając zindywidualizowane cele pracy ze świadczeniobiorcą. MOPR w pełni i rzetelnie realizował działania ujęte w planach pomocy i dokonywał okresowych ocen sytuacji osób korzystających ze wsparcia.

III. Opis ustalonego stanu faktycznego oraz oceny cząstkowej⁶ kontrolowanej działalności

OBSZAR

1. Rozpoznawanie potrzeb osób opuszczających zakłady karne

Opis stanu faktycznego

1.1. Regulamin organizacyjny MOPR⁷ nie wyodrębniał zadań z zakresu pomocy osobom mającym trudności w przystosowaniu się do życia po zwolnieniu z ZK, ani nie wyszczególniał osobnych komórek organizacyjnych, którym takie zadania byłyby przypisane. Zadania te mieściły się w szerszych kategoriach działań z zakresu pomocy społecznej, takich m.in. jak: a) wspieranie osób i rodzin w wysiłkach zmierzających do zaspokojenia ich niezbędnych potrzeb życiowych, w szczególności poprzez realizację świadczeń pomocy społecznej; b) prowadzenie pracy socjalnej z osobami i rodzinami w celu rozwinięcia i wzmocnienia ich aktywności i samodzielności, w tym stosowanie narzędzi aktywizacyjnych (projekty i kontrakty socjalne); c) współpraca i współdziałanie z innymi specjalistami, w tym asystentami rodziny, w celu przeciwdziałania i ograniczania patologii i skutków negatywnych zjawisk społecznych oraz łagodzenia skutków ubóstwa; d) udzielanie pomocy w przypadku podejrzenia stosowania przemocy w rodzinie; e) diagnozowanie i analizowanie potrzeb osób bezdomnych. Za realizację tych

⁴ Najwyższa Izba Kontroli formułuje ocenę ogólną jako ocenę pozytywną, ocenę negatywną albo ocenę w formie opisowej.

⁵ Dalej: „ZKW”.

⁶ Oceny cząstkowe to oceny działalności w poszczególnych obszarach badań kontrolnych. Ocena cząstkowa może być sformułowana jako ocena pozytywna, ocena negatywna albo ocena w formie opisowej.

⁷ W okresie objętym kontrolą obowiązywały kolejno dwa regulaminy organizacyjne MOPR, zatwierdzone zarządzeniami Prezydenta Miasta Włocławek nr 311/2014 z 28 listopada 2014 r. (obowiązywało do 28 września 2016 r.) oraz nr 280/2016 z 29 września 2016 r. (zmienione zarządzeniami nr 04/2018 z 9 stycznia 2018 r. i nr 236/2018 z 27 sierpnia 2018 r.).

zadań, stosownie do zapisów ww. regulaminu, odpowiadały różne komórki organizacyjne Ośrodka, m.in.: a) Dział Pomocy Środowiskowej z sekcjami: Realizacji Świadczeń Społecznych, Rozwoju Społecznego i Sprawozdawczości (z Zespołem ds. Pomocy Osobom Bezdomnym), Asysty Rodzinnej oraz z Osiedlowymi Sekcjami Pomocy Społecznej; b) Dział Wsparcia Społecznego z sekcjami: Świadczeń Rodzinnych, Świadczeń Alimentacyjnych, Wsparcia Rodziny i Rodzinnej Pieczy Zastępczej, Specjalistycznej Pomocy Rodzinie i Interwencji Kryzysowej.

(akta kontroli str. 211-267)

Ośrodek zatrudniał w pełnym wymiarze czasu pracy pracowników socjalnych w liczbie: 59 – w latach 2015, 2016 i w I półroczu 2018 r. oraz 62 – w 2016 r., co spełniało wymogi art. 110 ust. 11 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej⁸.

(akta kontroli str. 268)

W MOPR nie wyznaczono osób, które specjalizowałyby się w pracy z osobami mającymi problemy w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z ZK. Do obowiązków wszystkich pracowników socjalnych MOPR należało, zgodnie z zakresami czynności, m.in. prowadzenie pracy socjalnej we wszystkich wymagających tego rodzajach środowisk, udzielanie informacji i pomocy w zakresie rozwiązywania spraw życiowych, pobudzanie aktywności społecznej i inspirowanie działań samopomocowych w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych osób, rodzin, grup i środowisk społecznych.

(akta kontroli str. 269-272)

Według wyjaśnienia Zastępcy Dyrektora MOPR ds. Pomocy Środowiskowej⁹, pracownicy socjalni pracują w wydzielonych rejonach opiekuńczych – osiedlowych sekcjach pomocy społecznej i obejmują pomocą wszystkie rodziny zamieszkujące dany rejon, niezależnie od przyczyn występowania ich trudnej sytuacji życiowej. Przy przekazywaniu pracownikom socjalnym spraw do załatwienia nie ma prawnego obowiązku kategoryzacji osób i rodzin z uwagi na rodzaje występujących problemów.

(akta kontroli str. 724-729)

W latach 2015-2018 (I półrocze) pracownicy socjalni MOPR nie uczestniczyli w specjalistycznych szkoleniach lub seminariach podnoszących kwalifikacje w zakresie problematyki związanej z pomocą osobom opuszczającym ZK oraz metodyki prowadzenia pracy z tą grupą klientów Ośrodka. Nie brali również udziału w szkoleniach superwizyjnych i międzyinstytucjonalnych grupach wsparcia. Zastępca Dyrektora MOPR wyjaśniła, że Ośrodek nie spotkał się z ofertą szkoleń nakierowanych na pracę socjalną z opuszczającymi ZK, natomiast szkoleń superwizyjnych nie organizowano ze względu na ograniczone środki finansowe. Pracownicy socjalni brali udział w wielu innych szkoleniach obejmujących zagadnienia związane ze świadczeniem pomocy osobom znajdującym się w trudnej sytuacji życiowej spowodowanej np. bezrobociem, uzależnieniami, bezdomnością,

⁸ Dz. U. z 2017 r. poz. 1769, ze zm. Według danych Wydziału Spraw Obywatelskich Urzędu Miasta Włocławek, Miasto na dzień 31 grudnia 2015 r. liczyło 108,0 tys. mieszkańców, co oznaczało, że jeden pracownik socjalny przypadał na 1 830 mieszkańców (wymóg ustawowy – jeden pracownik socjalny na 2 tys. mieszkańców). Analogicznie, w pozostałych latach okresu objętego kontrolą, jeden pracownik przypadał na: a) 1 722 mieszkańców – na koniec 2016 r. (62 pracowników na 106,8 tys. mieszkańców); b) 1 787 mieszkańców – na koniec 2017 r. (59 pracowników na 105,4 tys. mieszkańców); c) 1 775 mieszkańców – na 30 czerwca 2018 r. (59 pracowników na 104,8 tys. mieszkańców).

⁹ Dalej: „Zastępca Dyrektora MOPR”.

a zatem problemami powszechnie dotykającymi klientów MOPR mających za sobą pobyt w ZK.

(akta kontroli str. 724-729)

1.2. Miasto Włocławek nie posiadało lokalnego (gminnego) programu na rzecz osób mających trudności z przystosowaniem się do życia po zwolnieniu z ZK. Uchwalony został natomiast „Miejski Program Rozwiązywania Problemu i Łagodzenia Skutków Bezdomności na lata 2016-2020”¹⁰, w którym: a) wśród przyczyn bezdomności wskazano brak możliwości samodzielnego mieszkania lub niemożność zamieszkania z najbliższymi po powrocie z ZK; b) w celach szczegółowych oraz działaniach przewidzianych na rzecz ich realizacji nie określono byłych pensjonariuszy ZK jako grupy wymagającej odrębnego od innych bezdomnych podejścia lub traktowania.

(akta kontroli str. 273-298)

Zastępca Dyrektora MOPR podała, że Ośrodek nie opracował odrębnego programu skierowanego na pracę z osobami opuszczającymi ZK wychodząc z założenia, że trudności adaptacyjne tych osób w środowisku wynikają przede wszystkim z braku pracy, mieszkania, niepełnosprawności i uzależnień, a co za tym idzie wystarczające są zapisy zawarte w opracowanej przez MOPR Gminnej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych¹¹, gdzie ww. problematyka znalazła szerokie odzwierciedlenie. Według dalszych wyjaśnień, MOPR nie realizował indywidualnych programów wychodzenia z bezdomności, a praca z bezdomnymi klientami pomocy społecznej odbywała się w oparciu o kontrakty socjalne.

(akta kontroli str. 724-729)

W Strategii nie ujęto odrębnie problematyki pomocy osobom mającym trudności w przystosowaniu się do życia po zwolnieniu z ZK, zamieszczono jedynie informację o tym, że jedną z przyczyn korzystania ze świadczeń pomocy społecznej były trudności po opuszczeniu ZK.

(akta kontroli str. 299-377)

Według wyjaśnienia Zastępcy Dyrektora MOPR, uznano, że wyodrębnianie w Strategii osób opuszczających ZK jako kolejnej kategorii klientów pomocy społecznej nie znajduje uzasadnienia, ponieważ stanowią oni stosunkowo niewielką grupę beneficjentów w stosunku do ogółu korzystających z pomocy Ośrodka. Skierowane również do tych osób działania określono w Strategii w ramach form rozwiązywania innych istotnych problemów społecznych, jak bezrobocie, bezdomność, przemoc domowa, czy też uzależnienia. Według dalszych wyjaśnień, w latach objętych kontrolą MOPR nie realizował programów bądź projektów socjalnych współfinansowanych ze środków Unii Europejskiej, w których uczestniczyły osoby zwolnione z ZK i ich rodziny.

(akta kontroli str. 724-729)

1.3. W Ośrodku nie była odrębnie diagnozowana na poziomie lokalnym sytuacja grupy osób, które po opuszczeniu ZK mogą mieć problemy z przystosowaniem się do życia. Zastępca Dyrektora MOPR wyjaśniła, że nie uznano za konieczne dokonywanie pogłębionego rozpoznania w tym zakresie, gdyż Ośrodek jest w stanie udzielić i udziela wsparcia wszystkim zgłaszającym się potrzebującym, w tym także ww. osobom. Wiedza na temat tych osób i ich środowisk aktualizowana jest na bieżąco, przede wszystkim w oparciu o przeprowadzane wywiady środowiskowe.

(akta kontroli str. 724-729)

¹⁰ Uchwała Nr XXIII/99/2016 Rady Miasta Włocławek z dnia 29 sierpnia 2016 r.

¹¹ Dalej: „Strategia”.

1.4. MOPR nie posiadał pełnych informacji dotyczących wszystkich osób będących mieszkańcami Włocławka, które po opuszczeniu ZK mogły mieć problemy z przystosowaniem się do życia. Zastępca Dyrektora MOPR wyjaśniła, że wiedzę o tych osobach i o ich sytuacji życiowej pracownicy socjalni uzyskują wyłącznie wtedy, gdy taka osoba zgłosi się do Ośrodka i zawnioskuje o udzielenie wsparcia. W przypadku wątpliwości co do faktycznego miejsca zamieszkania dokonywano stosownej weryfikacji w bazie osób zameldowanych prowadzonej przez Urząd Miasta we Włocławku.

(akta kontroli str. 724-729)

Ośrodek dysponował danymi dotyczącymi osób, które po opuszczeniu ZK były bezdomne i przebywały na terenie Miasta, ale tylko w odniesieniu do osób, które zgłosiły się do MOPR wnioskując o udzielenie pomocy. Według posiadanych danych, w okresie objętym kontrolą odnotowano 29 takich przypadków, z czego w 2015 r. – dwa, w 2016 r. – siedem, w 2017 r. i w I półroczu 2018 r. – po 10 przypadków.

Zastępca Dyrektora MOPR podała, że Ośrodek prowadził działania monitorujące sytuację osób, które opuściły ZK i zwróciły się o pomoc społeczną, przeprowadzając i aktualizując wywiady środowiskowe.

(akta kontroli str. 724-729)

Według danych ze sprawozdań MPiPS-03 o udzielonych w latach 2015-2018 (I półrocze) świadczeniach pomocy społecznej – pieniężnych, w naturze i usługach, pomocy takiej w ww. okresie udzielono na terenie Miasta Włocławek z uwagi na trudności w przystosowaniu się do życia po zwolnieniu z ZK następującej liczbie rodzin: 127 w 2015 r., 114 w 2016 r., 122 w 2017 r. i 72 w I półroczu 2018 r. W rodzinach tych znalazły się osoby, które dotychczas nie korzystały z pomocy społecznej MOPR, tzn. nie figurowały w bazie danych Ośrodka (tzw. osoby „nowe”) w liczbie: trzy w 2015 r., osiem w 2016 r., sześć w 2017 r. i trzy w I półroczu 2018 r. MOPR nie udzielał pomocy z urzędu. Informacje o konieczności objęcia danej osoby wsparciem pozyskiwali co do zasady pracownicy socjalni, a ich źródłem byli wyłącznie sami zwolnieni z ZK zgłaszający się osobiście do Ośrodka.

(akta kontroli str. 1-50, 724-729)

W opracowanych przez MOPR ocenach zasobów pomocy społecznej za lata 2015, 2016 i 2017 r.¹² podano m.in. liczbę rodzin, których członkowie mieli trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z ZK i łączną liczbę osób w tych rodzinach: w roku oceny, w dwóch latach poprzedzających ocenę oraz prognozowaną liczbę rok po ocenie. I tak: a) w ocenie za 2015 r. podano, że w 2013 r. było 135 takich rodzin (a w nich 174 osoby), w 2014 r. – 128 rodzin i 155 osób, w roku oceny (tzn. w 2015 r.) – 127 rodzin i 164 osoby; b) w ocenie za 2016 r. podano: w 2014 r. – 128 rodzin i 155 osób, w 2015 r. – 127 rodzin i 164 osoby, w roku oceny (tzn. w 2016 r.) – 114 rodzin i 141 osób; c) w ocenie za 2017 r. podano: w 2015 r. – 127 rodzin i 164 osoby, w 2016 r. – 114 rodzin i 141 osób, w roku oceny (tzn. w 2017 r.) – 122 rodziny i 155 osób. Liczba rodzin i ich członków prognozowana na rok po ocenie była każdorazowo identyczna z wykazaną w roku oceny.

(akta kontroli str. 378-486)

W ww. ocenach zasobów nie wskazano form pomocy osobom mającym trudności w przystosowaniu się do życia po zwolnieniu z ZK i nie sformułowano rekomendacji odnoszących się bezpośrednio do tej grupy podopiecznych Ośrodka. Według

¹² Przyjętych uchwałami Rady Miasta Włocławek, odpowiednio nr XVIII/43/2016 z dnia 25 kwietnia 2016 r., nr XXXI/63/2017 z dnia 24 kwietnia 2017 r. i nr XLII/27/2018 z dnia 17 kwietnia 2018 r.

wyjaśnienia Zastępcy Dyrektora MOPR, nie stawiano odrębnych wniosków w tym zakresie zakładając, że istnieje możliwość zapewnienia wsparcia dla tych osób z uwagi na inne, zdiagnozowane powody, jak bezrobocie, niepełnosprawność, czy też uzależnienia. Według dalszych wyjaśnień, szacując liczbę rodzin i ich członków na kolejny rok, każdorazowo przyjmowano stan z roku dokonywania oceny, co było zgodne z wytycznymi do sporządzania oceny zasobów pomocy społecznej.

(akta kontroli str. 378-486, 724-729)

W sprawozdaniach z działalności MOPR za lata 2015, 2016 i 2017¹³ wśród sformułowanych potrzeb w zakresie pomocy społecznej nie wymieniono żadnych potrzeb związanych bezpośrednio ze świadczeniem pomocy osobom opuszczającym ZK. Zastępca Dyrektora Ośrodka wyjaśniła, że nie uznano za konieczne wyodrębnianie w sprawozdaniach tych osób, ponieważ MOPR nie widział żadnych specyficznych wymagań, które generowałyby ta grupa beneficjentów.

(akta kontroli str. 487-718, 724-729)

1.5. W dniu 19 czerwca 2006 r. zostało zawarte, na czas nieokreślony, porozumienie o współpracy pomiędzy MOPR a ZKW, mające na celu realizację zadań pomocy społecznej określonych w § 2 i § 8 porozumienia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z Centralnym Zarządem Służby Więziennej¹⁴, tj. m.in. podejmowanie wspólnych działań zmierzających do: a) utrzymywania więzi między osobami przebywającymi w ZKW a ich rodzinami; b) wywiązywania się osadzonych zatrudnionych z obowiązku alimentacyjnego lub przyczyniania się do łożenia na utrzymanie rodziny lub osób, do których zamierzają wrócić po zwolnieniu z ZKW; c) udzielania pomocy w kierowaniu do środowiskowych grup wsparcia osadzonych, którzy odbywali karę pozbawienia wolności w systemie terapeutycznym; d) udzielania pomocy w kierowaniu na leczenie odwykowe osadzonych, u których stwierdzono uzależnienie od alkoholu, środków odurzających lub psychotropowych; e) rozwiązywania problemów życiowych, w tym zwłaszcza poprawy trudnej sytuacji materialnej osadzonych i ich rodzin. Poza wymienionym wyżej zakresem współdziałania oraz ustaleniem zasad wstępowania i poruszania się pracowników socjalnych po terenie ZKW, w porozumieniu nie określono innych szczegółowych zasad i form współpracy MOPR z ZKW.

(akta kontroli str. 720-721)

Według wyjaśnienia Zastępcy Dyrektora MOPR, wyznaczony imiennie pracownik socjalny organizował w ZKW raz na kwartał spotkania z osadzonymi (grupy od ośmiu do 15 osób) celem wyłomaczenia zasad udzielania świadczeń z pomocy społecznej. Kolejny wyznaczony pracownik Ośrodka w miarę potrzeb przeprowadzał z osadzonymi na terenie ZKW wywiady środowiskowe w związku ze wszczętymi w MOPR postępowaniami administracyjnymi w sprawach dotyczących odpłatności za pobyt członków rodzin skazanych w domach pomocy społecznej (by np. zwolnić ich z odpłatności, jeżeli nie pracują) oraz w sprawach odpłatności za pobyt dzieci osób skazanych w rodzinach zastępczych.

Według dalszych wyjaśnień: a) współpraca pomiędzy MOPR i ZKW nie była prowadzona na innych płaszczyznach i w innym zakresie, ponieważ nie było takiej potrzeby; b) Ośrodek jeden raz (w 2017 r.) zwrócił się do ZKW o podanie informacji, czy byli osadzeni pracował w trakcie odbywania kary i w jakiej wysokości

¹³ Przyjętych uchwałami Rady Miasta Włocławek, odpowiednio nr XVIII/29/2016 z dnia 21 marca 2016, nr XXX/50/2017 z dnia 27 marca 2017 r. i nr XL/23/2018 z dnia 27 marca 2018 r.

¹⁴ Z dnia 13 czerwca 2000 r. w sprawie zasad współpracy w zakresie organizacji pomocy na rzecz osób zwalnianych z zakładów karnych i aresztów śledczych oraz rodzin osób pozbawionych wolności.

otrzymywał wynagrodzenie. Również jeden raz (w 2017 r.) wystąpiono z zapytaniem, czy dana osoba jest nadal osadzona w ZKW i na jak długo, w związku z wnioskiem o wsparcie złożonym przez rodzinę tej osoby (w obu przypadkach odpowiedzi otrzymano); c) w latach 2015-2018 (I półrocze) do MOPR wpłynęło łącznie 10 pism z ZKW i innych ZK informujących o terminie zwolnienia osadzonego deklarującego się jako osoba bezdomna wraz z wnioskiem o zapewnienie tej osobie schronienia. Ośrodek każdorazowo udzielał pisemnej odpowiedzi, informując ZK o miejscu, do którego taka osoba ma się zgłosić po odbiór skierowania do schroniska. Ostatecznie zgłosiło się siedem spośród ww. 10 osób; d) pracownicy socjalni MOPR nie pełnili cyklicznych dyżurów w ZKW; e) nie organizowano narad z udziałem przedstawicieli MOPR i ZKW; f) ZKW nie informował Ośrodka o: fakcie osadzenia osoby skazanej i długości przewidzianej kary, przewidywanym terminie zwolnienia osadzonego, działaniach realizowanych na rzecz skazanych zamierzających powrócić do Włocławka po odbyciu kary (np. uczestnictwo w programach resocjalizacyjnych, kursach przygotowujących do wykonywania zawodu), potrzebach rodzin skazanych.

(akta kontroli str. 719, 722-723, 724-729)

W badanej próbie spraw 30 byłych osadzonych korzystających z pomocy MOPR (opisanej w pkt 2 wystąpienia) nie stwierdzono przypadków współpracy pracowników socjalnych z kuratorami sądowymi. Według wyjaśnienia Zastępcy Dyrektora MOPR, kontakt z kuratorami, osobisty lub telefoniczny, utrzymywany był na bieżąco, w miarę potrzeb i bez szczegółowego dokumentowania takich działań.

(akta kontroli str. 724-729)

Stwierdzone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości.

OCENA CZĄSTKOWA

MOPR nie praktykował odrębnego programowania działań wobec grupy beneficjentów opuszczających zakłady karne uznając, że kategoria ta nie wymaga specyficznego traktowania, a udzielane im wsparcie w pełni wpisuje się w szeroko rozumiany system pomocy społecznej. Faktyczne potrzeby tych osób diagnozowano na bieżąco, dostosowując do nich adekwatne narzędzia pracy socjalnej. Ośrodek doraźnie współpracował też z ZKW i kuratorami sądowymi w formach i zakresie wynikającym z istniejących potrzeb.

OBSZAR

2. Dostępność, adekwatność i skuteczność oferowanej pomocy

Opis stanu
faktycznego

2.1. W latach 2015-2018 (do 30 czerwca) ze świadczeń socjalnych Ośrodka skorzystało łącznie 148 osób, w tym sześć kobiet, mających problemy z przystosowaniem się do życia po zwolnieniu z ZK¹⁵. Osoby te stanowiły 0,3% ogółu osób korzystających z pomocy społecznej w tym okresie.

W sprawozdaniach MPiPS-03¹⁶ z udzielonych świadczeń pomocy społecznej – pieniężnych, w naturze i usługach, w Dziale 4. *Powody przyznania pomocy*, w pozycji: *Trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z ZK*, MOPR wykazał za lata 2015-2018 (I półrocze) odpowiednio: 127, 114, 122 i 72 rodziny.

Według wyjaśnienia Zastępcy Dyrektora MOPR, powody różnicy pomiędzy faktyczną liczbą byłych osadzonych, którym Ośrodek udzielał wsparcia w kolejnych

¹⁵ W 2015 r. – 38 osób, w tym dwie kobiety, w 2016 r. – 37 osób, w tym dwie kobiety, w 2017 r. – 43 osoby, bez kobiet, w I półroczu 2018 r. – 30 osób, w tym dwie kobiety.

¹⁶ Od roku 2017 r. – MRPiPS-03.

latach, a wykazywaną w sprawozdaniach MPiPS-03 liczbą rodzin są następujące: a) zmiana miejsca zamieszkania oraz zmiana przynależności do rodziny skutkujące więcej niż jednokrotnym wykazaniem przez system tej samej osoby (tj. klient, w okresie korzystania ze świadczeń, zamieszkuje wprawdzie samodzielnie, a następnie z rodziną/konkubiną, w związku z czym decyzje o przyznaniu pomocy są wydawane zarówno na tą osobę, jak i na innego członka rodziny); b) błędne wprowadzanie danych podczas aktualizacji wywiadu środowiskowego związanego z kontynuacją świadczeń.

Pomoc ww. osobom świadczona była w postaci: a) zasiłków stałych dla 15 osób (1; 5; 5; 4); b) zasiłków okresowych dla 112 osób (33; 25; 33; 21); c) zasiłków celowych dla 71 osób (22; 18; 17; 14); d) posiłków dla 69 osób (16; 15; 23; 15); e) schronienia udzielonego 30 osobom (5; 5; 10; 10); f) sprawienia pogrzebu 1 osobie w 2016 r.; g) pomocy w zatrudnieniu 8 osobom (0; 3; 2; 3); h) zawarcia kontraktu socjalnego z 18 osobami (1; 2; 8; 7); i) skierowania na zajęcia CIS/KIS¹⁷ 1 osoby w 2017 r.; j) udziału w programie korekcyjno-edukacyjnym 4 osób w 2016 r.; k) pomocy asystenta dla 26 rodzin (8; 7; 2; 9).

W badanym okresie Ośrodek nie udzielał osobom zwolnionym z ZK wsparcia w formie usług opiekuńczych, pobytu w domu pomocy społecznej, terapii rodzinnej, mediacji i grup samopomocowych.

Dominującymi wartościowo formami pomocy udzielanej we wszystkich latach objętych kontrolą były zasiłki celowe i okresowe, na które wydano łącznie 170,8 tys. zł¹⁸, co stanowiło 0,05% wydatków Miasta Włocławek na pomoc społeczną, oraz posiłki (obiady, żywność) i schronienie, na które wydano łącznie 76,4 tys. zł¹⁹, tj. 0,02% wydatków na pomoc społeczną.

Sporadycznie korzystano z kierowania do grup wsparcia²⁰, grup terapeutycznych²¹ i CIS/KIS²².

(akta kontroli str. 120, 122, 170-182)

2.2. W okresie objętym kontrolą osobom opuszczającym ZK udzielono pomocy w formie poradnictwa: prawnego (trzy osoby)²³, rodzinnego (16 osób²⁴); socjalnego (148 osób²⁵) i zawodowego (pięć osób²⁶), a pomoc asystenta rodziny²⁷ otrzymało 26 rodzin²⁸. Ponadto w 2016 r. cztery osoby uczestniczyły w „Programie oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie dla miasta Włocławek na lata 2015-2020”²⁹. Nie udzielano porad pedagogicznych.

¹⁷ CIS – Centrum Inicjatyw Społecznych, KIS - Klub Integracji Społecznej.

¹⁸ Zasiłki celowe: 2,2 tys. zł w 2015 r.; 3,7 tys. zł w 2016 r.; 4,0 tys. zł w 2017 r. i 4,7 tys. zł w I półroczu 2018 r.; zasiłki okresowe: 36,0 tys. zł w 2015 r.; 46,8 tys. zł w 2016 r.; 54,2 tys. zł w 2017 r. i 419,2 tys. zł w I półroczu 2018 r.

¹⁹ 27,1 tys. zł w 2015 r., 25,8 tys. zł w 2016 r., 30,6 tys. zł w 2017 r., 14,4 tys. zł w I półroczu 2018 r.

²⁰ Jeden przypadek w 2017 r.

²¹ Jeden przypadek w 2017 r.

²² Jeden przypadek w 2017 r.

²³ Jeden przypadek w 2017 r. i dwa w I półroczu 2018 r.

²⁴ W 2015 r. – sześć osób; w 2016 r. – cztery osoby; w 2017 r. - dwie osoby, w I połowie 2018 r. – cztery osoby.

²⁵ W 2015 r. – 38 osób; w 2016 r. – 37 osób; w 2017 r. - 43 osoby, w I połowie 2018 r. – 30 osób.

²⁶ W 2016 r. – dwie osoby; w 2017 r. - jedna osoba, w I połowie 2018 r. – dwie osoby.

²⁷ Dla rodzin wykazujących bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych.

²⁸ W 2015 r. – osiem osób; w 2016 r. – siedem osób; w 2017 r. - dwie osoby, w I połowie 2018 r. – dziewięć osób.

²⁹ Przyjęty uchwałą Nr XII/98/2015 Rady Miasta Włocławek z dnia 29 października 2015 r., finansowany z dotacji Wojewody Kujawsko-Pomorskiego w kwocie 10,1 tys. zł, realizowany w 2016 r. dla 12 osób.

(akta kontroli str. 121-122, 169)

Dyrektor Ośrodka wyjaśnił, że osoby zwolnione z ZK zgłaszające się o pomoc do pracownika socjalnego są informowane o wszystkich dostępnych formach pomocy związanych z ich trudnościami życiowymi. Jednakże osoby te zainteresowane są głównie pomocą finansową i materialną, np. w formie żywności, posiłków.

(akta kontroli str. 170-182)

Wszystkie osoby, które zgłosiły się do MOPR po opuszczeniu ZK, zostały poinformowane o możliwości skorzystania z poradnictwa specjalistycznego, co potwierdziło szczegółowe badanie wybranych spraw.

(akta kontroli str. 145, 779-898)

2.3. W badanym okresie MOPR podejmował działania w celu przywrócenia więzi rodzinnych i poprawy relacji osób mających trudności z przystosowaniem się do życia po zwolnieniu z ZK. W szczególności w latach 2015-2018 (I półrocze): a) 19 osób poddano procedurze „Niebieskiej Karty”; b) 36 osób uzależnionych skierowano na terapię odwykową (10; 8; 11; 7); c) 26 rodzin osób zwolnionych z ZK zostało objętych opieką asystenta rodziny (8; 7; 2; 9).

W trakcie realizacji procedury „Niebieskiej Karty” Zespół Interdyscyplinarny Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie we Włocławku³⁰ opracowywał plan pomocy rodzinie, wykonywał w rodzinie pracę socjalną, monitorował sytuację w rodzinie, środowisku i miejscu pracy, kierował na leczenie odwykowe oraz informował o możliwości skorzystania z porad specjalistycznych.

(akta kontroli str. 145)

2.4. W okresie objętym kontrolą MOPR zapewnił 30 osobom (5; 5; 10; 10), które miały trudności z przystosowaniem się do życia po zwolnieniu z ZK, schronienie organizowane przez Schronisko Caritas im. św. Brata Alberta Chmielowskiego dla Bezdomnych Kobiet i Mężczyzn we Włocławku. Korzystanie ze Schroniska regulowały umowy zawarte pomiędzy Miastem a Caritas Diecezji Włocławskiej, dotyczące wykonania „zadania publicznego”.

Osoby opuszczające ZK miały możliwość skorzystania z „Programu reintegracji społecznej i zawodowej osób posiadających zadłużenie z tytułu korzystania z mieszkań komunalnych”, mającego na celu pomoc w jego spłacie poprzez subsydiowane zatrudnienie w ramach robót publicznych. Realizację „Programu...” regulowały trzy porozumienia zawarte z Administracją Zasobów Komunalnych we Włocławku³¹. W okresie objętym kontrolą w „Programie...” nie uczestniczyła żadna z osób zwolnionych z ZK.

(akta kontroli str. 149-164, 191-207)

2.5. Współpracę Ośrodka z Powiatowym Urzędem Pracy we Włocławku regulowało porozumienie z 30 listopada 2017 r., którego celem było przeciwdziałanie zjawisku marginalizacji i wykluczenia społecznego mieszkańców Miasta, wspieranie wzrostu

³⁰ Powołany zarządzeniem Nr 43/2016 Prezydenta Miasta Włocławek z dnia 18 lutego 2016 r. w sprawie zmiany składu osobowego Zespołu Interdyscyplinarnego Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie we Włocławku oraz zmiany zarządzenia w sprawie powołania Zespołu Interdyscyplinarnego Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie we Włocławku, złożony z przedstawicieli: MOPR, Miejskiej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych we Włocławku, Komendy Miejskiej Policji we Włocławku, Wydziału Edukacji Urzędu Miasta Włocławek, Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej we Włocławku, Miejskiego Zespołu Opieki Zdrowotnej we Włocławku, Zespołu Kuratorskiej Służby Sądowej Sądu Rejonowego we Włocławku, Towarzystwa Przyjaciół Dzieci Oddział Okręgowy we Włocławku, Polskiego Komitetu Pomocy Społecznej we Włocławku, CARITAS Diecezji Włocławskiej.

³¹ Z 26 lipca 2016 r. dla 40 osób, z 3 stycznia 2017 r. dla 41 osób i z 11 stycznia 2018 r. dla 30 osób.

zatrudnienia i aktywności zawodowej na terenie Miasta, promocja aktywnych postaw na rynku pracy, współpraca na rzecz tworzenia kompleksowych planów i skutecznych metod rozwiązywania problemów społeczności lokalnej oraz promocja działań partnerskich jako kompleksowego sposobu diagnozowania i rozwiązywania problemów społeczności lokalnej.

W latach 2015-2018 (do 30 czerwca) z osobami opuszczającymi ZK zawarto 18 kontraktów socjalnych, a zatrudnienie znalazło osiem osób.

(akta kontroli str. 120, 123, 183-190)

2.6. W okresie objętym kontrolą wydatkowano łącznie na pomoc osobom mającym trudności w przystosowaniu się do życia po zwolnieniu z ZK kwotę 274,7 tys. zł³², w tym na: a) zasiłki stałe -15,0 tys. zł³³ (5,5% wszystkich wydatków dla tej grupy osób); b) zasiłki celowe – 14,5 tys. zł³⁴ (5,3%); c) zasiłki okresowe – 156,3 tys. zł (56,9%); d) posiłki (obiady, żywność) – 57,0 tys. zł³⁵ (5,3%); e) schronienie – 19,4 tys. zł³⁶ (7,1%); f) sprawienie pogrzebu – 2,2 tys. zł³⁷ (0,8%); g) programy korekcyjno-edukacyjne – 10,2 tys. zł³⁸

Średni roczny koszt korzystania z pomocy przez jedną osobę mającą problemy w przystosowaniu się do życia po zwolnieniu z ZK wyniósł: w 2015 r. – 1,2 tys. zł³⁹, w 2016 r. – 2,4 tys. zł⁴⁰, w 2017 r. – 2,2 tys. zł⁴¹, w I półroczu 2018 r. – 1,5 tys. zł⁴².

(akta kontroli str. 123)

2.7. W wykazach potrzeb ujmowanych w corocznych sprawozdaniach z działalności MOPR nie wyszczególniano zadań dotyczących pomocy osobom mającym trudności w przystosowaniu się do życia po zwolnieniu z ZK.

(akta kontroli str. 487-718)

2.8. Szczegółowym badaniem objęto dokumentację 30 osób, wybranych według kryterium najdłuższego okresu osadzenia oraz kończących korzystanie z pomocy MOPR, w miarę możliwości proporcjonalnie, w poszczególnych latach okresu objętego kontrolą⁴³. Ponadto 20 byłych osadzonych wypełniło przekazane im za pośrednictwem pracowników MOPR anonimowe ankiety dotyczące kontaktów z Ośrodkiem, w tym otrzymanego wsparcia.

(akta kontroli str. 747-750)

Analiza dokumentacji wykazała, że:

³² 46,4 tys. zł w 2015 r., 90,3 tys. zł w 2016 r., 89,6 tys. zł w 2017 r., 44,4 tys. zł w I półroczu 2018 r.

³³ 1,1 tys. zł w 2015 r., 4,2 tys. zł w 2016 r., 6,0 tys. zł w 2017 r. i 3,6 tys. zł w I półroczu 2018 r.

³⁴ 2,2 tys. zł w 2015 r., 3,7 tys. zł w 2016 r., 4,0 tys. zł w 2017 r. i 4,7 tys. zł w I półroczu 2018 r.

³⁵ 6,6 tys. zł w 2015 r., 18,1 tys. zł w 2016 r., 21,4 tys. zł w 2017 r. i 10,9 tys. zł w I półroczu 2018 r.

³⁶ 0,6 tys. zł w 2015 r., 7,3 tys. zł w 2016 r., 5,7 tys. zł w 2017 r. i 5,9 tys. zł w I półroczu 2018 r.

³⁷ Tylko w 2017 r.

³⁸ Tylko w 2016 r.

³⁹ Wydatki w całym roku 46,5 tys. zł.

⁴⁰ Wydatki w całym roku 90,3 tys. zł.

⁴¹ Wydatki w całym roku 93,5 tys. zł.

⁴² Wydatki w całym roku 44,4 tys. zł.

⁴³ Badaniem objęto osoby, które zakończyły korzystanie z pomocy do końca I kwartału 2018 r. Wśród osób objętych badaniem nie było kobiet.

- osoby objęte badaniem przebywały w ZK: do roku – dwie, od roku do dwóch lat – sześć; od dwóch do pięciu lat – 13; dłużej niż pięć lat – siedem⁴⁴;
- osoby te korzystały z pomocy społecznej: do roku – 22; od roku do dwóch lat - cztery; od dwóch do pięciu lat – cztery;
- we wszystkich badanych sprawach pomoc została udzielona na podstawie pisemnego wniosku osoby zainteresowanej.

W zakresie diagnozy sytuacji osoby ubiegającej się o pomoc: a) we wszystkich badanych sprawach przeprowadzone zostały rodzinne wywiady środowiskowe, na podstawie art. 107 ustawy o pomocy społecznej⁴⁵, w terminie do 14 dni od dnia przyjęcia wniosku o pomoc⁴⁶; b) w 21 przypadkach wywiady zostały zaktualizowane w związku ze złożeniem przez osoby zainteresowane kolejnych wniosków o udzielenie pomocy; c) w 28 przypadkach dokumentacja zawierała świadectwa zwolnienia z ZK, w których znajdowały się informacje o działaniach podjętych wobec danej osoby przed opuszczeniem przez nią ZK oraz udzielonych świadczeniach; d) wszystkie wywiady środowiskowe zawierały informacje dotyczące sytuacji mieszkaniowej, rodzinnej, zawodowej i zdrowotnej osoby zainteresowanej, na podstawie których diagnozowano jej sytuację. Ponadto z wywiadów wynikały potrzeby i oczekiwania tej osoby oraz ocena i wnioski pracownika socjalnego odnośnie do zasadności ubiegania się o przyznanie pomocy.

W zakresie budowania planu pomocy dla osoby mającej trudności w przystosowaniu się do życia po zwolnieniu z ZK: a) we wszystkich zbadanych wywiadach środowiskowych definiowano problemy poprzez wskazanie przyczyn wystąpienia z wnioskiem o wsparcie oraz zakresu, wysokości i terminu udzielania przyznanego świadczenia; b) we wszystkich sprawach dokonano wyboru problemu dominującego, tj. przewidywanego do rozwiązania w pierwszej kolejności (np. brak środków do życia, brak schronienia, bezrobocie); c) we wszystkich sprawach, w tym dotyczących osób, z którymi zawarto kontrakty socjalne, cele wyznaczone do realizacji były: konkretne i wymierne; określone w czasie, realistyczne, pozytywnie zdefiniowane (wyrażone w formie pożądanego zachowania lub rezultatu) i zgodne z potrzebami osoby wnioskującej o pomoc (np. udział w terapii uzależnień, podjęcie współpracy z doradcą zawodowym, regularne przebywanie w schronisku); d) we wszystkich przypadkach określono wskaźniki realizacji celów (np. znalezienie i podjęcie pracy, zaprzestanie zachowań przemocowych w rodzinie, zmiana miejsca zamieszkania).

W zakresie realizacji działań ujętych w planie pomocy: a) MOPR każdorazowo podjął wszystkie działania przewidziane w planie, z uwzględnieniem zaplanowanych form wsparcia. Działania te realizowane były terminowo; b) w przypadkach, gdy kontakt klienta z MOPR był częstszy niż jednorazowy, Ośrodek dokonywał oceny sytuacji osoby korzystającej ze wsparcia w drodze aktualizacji wywiadu środowiskowego; c) w związku z dokonywaną okresową oceną sytuacji osoby korzystającej ze wsparcia, modyfikowano plany pomocy (np. poprzez rezygnację z którejś spośród udzielanych form wsparcia albo przyznanie pomocy w dodatkowej formie – świadczenia pieniężnego na zakup żywności lub zasiłku celowego na

⁴⁴ W dwóch przypadkach Ośrodek nie posiadał danych o okresie odbywania kary.

⁴⁵ Oraz obowiązującego od 11 września 2016 r. rozporządzenia Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 25 sierpnia 2016 r. w sprawie rodzinnego wywiadu środowiskowego (Dz. U. z 2017 r. poz. 1788). Do 10 września 2016 r. obowiązywało rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 8 czerwca 2012 r. (Dz. U. poz. 712).

⁴⁶ W jednym przypadku z uwagi na obiektywne trudności w skontaktowaniu się z wnioskodawcą, wywiad miał miejsce po upływie 20 dni.

zakup opału); d) decyzje przyznające świadczenia wydano bez zwłoki, zawierały one wszystkie wymagane elementy i zostały podpisane przez osoby posiadające odpowiednie upoważnienie.

(akta kontroli str. 789-898, 903-955)

*Stwierdzone
nieprawidłowości*

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości.

OCENA CZĄSTKOWA

Izba pozytywnie ocenia działania MOPR, który udzielał wsparcia każdej osobie opuszczającej ZK, która o nie wystąpiła, stosownie do zgłaszanych potrzeb. Wszystkim osobom korzystającym z pomocy zapewniono poradnictwo socjalne. W przypadku ww. osób Ośrodek przeprowadzał wymagane wywiady środowiskowe, zawierające wszystkie niezbędne elementy, a w szczególności diagnozę sytuacji wnioskodawcy. Na tej podstawie tworzony był indywidualny plan pomocy. Oferowana pomoc miała najczęściej charakter doraźny i była nastawiona na zaspokojenie najpilniejszych potrzeb klienta. W sytuacjach szczególnie trudnych oferowano pomoc długofalową, definiując dominujący problem oraz określając konkretne, zindywidualizowane cele pracy ze świadczeniobiorcą. W ocenie NIK MOPR we wszystkich przypadkach zrealizował działania ujęte w planie pomocy i dokonał okresowej oceny sytuacji osoby korzystającej ze wsparcia w drodze aktualizacji wywiadu środowiskowego.

OBSZAR

3. Analiza skuteczności działań na rzecz osób opuszczających zakłady karne

*Opis stanu
faktycznego*

W MOPR nie przyjęto procedur dotyczących badania skuteczności pomocy oferowanej osobom mającym trudności w przystosowaniu się do życia po zwolnieniu z ZK i nie dokonywano analiz skuteczności działań podejmowanych wobec tych osób. Ośrodek nie posiadał i nie pozyskiwał informacji dotyczących dalszych losów byłych osadzonych, którzy przestali już korzystać z jego pomocy. Według wyjaśnienia Zastępcy Dyrektora MOPR, nie widziano potrzeby ustalania odrębnych procedur i przeprowadzania diagnozy w powyższym zakresie. Ośrodek, co do zasady, podchodził do każdego przypadku indywidualnie, a za miarę skuteczności działań uważano stopień i stan realizacji kontraktów socjalnych. Celem zapewnienia skuteczności pomocy oferowanej osobom mającym trudności w przystosowaniu się do życia po zwolnieniu z ZK, MOPR podejmował działania polegające w szczególności na: a) dokonywaniu zmiany formy świadczenia z pieniężnej na niepieniężną (rzeczową) w sytuacji stwierdzenia, że doszło do niewłaściwego wykorzystania pomocy finansowej; b) aktualizacji wywiadów środowiskowych umożliwiającej ocenę zasadności dalszego udzielania wsparcia, modyfikację planu pomocy oraz zawarcie kontraktu socjalnego; c) okresowej ocenie realizacji kontraktów socjalnych.

W wyniku działań prowadzonych przez MOPR w latach 2015-2018 (I półrocze) na ogólną liczbę 148 osób zamieszkałych na terenie Miasta, które opuściły ZK, m.in. 115 (77,7%) powróciło do rodziny (środowiska), z 18 (12,2%) podpisano kontrakty socjalne, a osiem (5,4%) otrzymało pracę.

(akta kontroli str. 724-729)

*Stwierdzone
nieprawidłowości*

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości.

OCENA CZĄSTKOWA

Ośrodek stosował efektywne narzędzia pracy socjalnej w celu zapewnienia skuteczności pomocy oferowanej osobom mającym trudności w przystosowaniu się do życia po zwolnieniu z ZK. W badanym okresie blisko 4/5 z nich po opuszczeniu ZK powróciło do swojej rodziny lub środowiska.

IV. Pozostałe informacje i pouczenia

Wystąpienie pokontrolne zostało sporządzone w dwóch egzemplarzach; jeden dla kierownika jednostki kontrolowanej, drugi do akt kontroli.

*Prawo zgłoszenia
zastrzeżeń*

Zgodnie z art. 54 ustawy o NIK kierownikowi jednostki kontrolowanej przysługuje prawo zgłoszenia na piśmie umotywowanych zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, w terminie 21 dni od dnia jego przekazania. Zastrzeżenia zgłasza się do dyrektora Delegatury NIK w Bydgoszczy.

Najwyższa Izba Kontroli, odstępując od formułowania wniosków pokontrolnych, nie oczekuje przedstawienia przez Pana Dyrektora informacji, o której mowa w art. 62 ustawy o NIK.

Bydgoszcz, grudnia 2018 r.

Kontrolerzy
Łukasz Burczyk
główny specjalista kontroli państwowej

.....
podpis

Najwyższa Izba Kontroli
Delegatura w Bydgoszczy

Dyrektor
Barbara Antkiewicz

.....
podpis

Karol Gromotka
główny specjalista kontroli państwowej

.....
podpis